

Verdere tellingen

Uit de huidige tellingen hopen we een beter beeld van de verspreiding van de watervogels te krijgen en bovendien iets te weten te komen over de verschuivingen binnen het gebied.

Tot slot zou ik nog een oproep tot medewerking willen plaatsen: beschikt er iemand over voldoende tijd en interesse om langs de Maas van Borgharen tot Ohé en Laak (of een gedeelte ervan) te willen tellen. Er wordt geteld op de zaterdagen die het dichtste bij het midden van de maand liggen (tot april). Mocht er iemand mee willen werken, neem dan contact om met Gerard Peters, Magdalenastraat 1, Ohé en Laak.

Telefonisch bereikbaar in het weekend: 04755 - 639.

DE NATUUR OP DE HOGE FRONTEN TE MAASTRICHT

Met toestemming van het bestuur plaatsen wij een bijdrage van mevrouw C.C.M. Coolsma, verschenen in het jaarboek 1976 van de Stichting Menno van Coehoorn.

Men zal zich herinneren dat wij in ons jaarboek 1974 (blz. 41, foto's 12 en 13) blijk gaven van onze spijt over hetgeen in dat jaar te Maastricht was geschied met de Hoge Fronten. Toen deed men een waardevol natuurrein geweld aan met bulldozers, terwille van een restauratie die nog steeds niet is aangevangen wegens geldgebrek. Veel werd teniet gedaan en de hoogst zeldzame muurhagedis „*Lacerta muralis*” werd deerlijk in zijn voortbestaan bedreigd.

Heeft zich dit terrein na drie jaar enigszins kunnen herstellen? Dit was onze vraag die wij op advies van onze correspondent, de heer L.J. Morreau, voorleg-

den aan de *Werkgroep Bossche Fronten*, die in maart 1975 was opgericht en waarin vertegenwoordigd het Instituut voor Natuurbeschermingseducatie (IVN), De Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie en de Nederlandse Vereniging voor Herpetologie en Terrariumkunde „*Lacerta*”.

Wij spraken met de (inmiddels als zodanig afgetreden) voorzitter, mevrouw Cath. C. M. Coolsma en de secretaris, de heer E.F. Elzenga, die ons toezegden daarover voor dit jaarboek een bijdrage te leveren.

„Wist U dat de „Werken” van Maastricht een zeer waardevol natuurrein herbergen? Waar vindt men nog zoveel bloeiende wilde planten in een stad? Waar vindt men zelfs nog zoiets buiten? Op een oppervlak van 270 bij 600 m, gedeeltelijk hoog gelegden (op de muren) gedeeltelijk $\pm$ 6 meter lager (droge grachten) bevinden zich bosschages, begroeide muren, grachten en dito open veldjes. Voor een natuurliefhebber om van te watertanden. In de maanden juni/juli zijn de vestingwerken op z'n mooist. De lentebloemen: Maarts viooltje (zeldzaam), een enkele Slanke sleutelbloem (beschermd), Speenkruid, zijn dan al verdwenen. Nú bloeien de meeste bloemen van de door ons waargenomen 148 soorten kruidachtige planten! De verschillende veldjes op de muren zijn in die tijd gekleurd door allerlei tinten, soms overwegend wit door de Knolsteenbreek, of blauw door de Knautia (Beemdkroon), of anders - blauw van de Ereprijs, dan weer rood-paars van het Knoopkruid, alles vermengd met veel geel.

Ik zal U niet vermoeien met alle soorten op te noemen, ze staan elkaar te verdringen! En dat ondanks, of liever doordat hier sedert vele generaties de jeugd speelt, er bloemen plukt en vuurtje stookt; mensen hun hond laten dollen en hem grondig borstelen - gezien de vlokken hondehaar. Men spreidt jas of deken uit en gaat midden op en tussen de bloemen zitten. Dat kan hier allemaal.

De Hoge Fronten in 1965

foto: van Nieuwenhoven

In de tot 20 meter brede, droge grachten kwamen vóór juli '74 aanmerkelijke hoogteverschillen voor. Een smal paadje slingerde zich door een alleraardigst begroeid „reliëf”. Nu eens werd het geflankeerd door o.a. massa's Smeewortels die in alle kleuren tussen rood, wit en blauw voorkwamen, dan weer werd het overschaduwd door Meidoorns, Vlier of Hondсроos. Op een plek dichtbij de Cabergerweg was de gracht bijna helemaal met struiken dichtgegroeid. Een allercharmantst, soms geheimzinnig geheel, deze begroeiing tussen de oude, imposante muren.

Toen kwam in juli '74, om de muren vrij te maken ter voorbereiding van de restauratie, de boze man met de bulldozer en egaliseerde alle grachten, geen struikje bleef er staan! Een triest gezicht, die kale grachten, alle fleur was verdwenen.... de samenhang tussen oude muren en natuur was verbroken.

(Zie jb. 1974, foto's 12 en 13).

Aan een oproep tot inventarisatie gaven wij als I.V.N.-ers, met een groepje van overwegend natuurgidsen en enige jeugdleden, gehoor door in 1975 de flora te inventariseren om te zien of en hoe deze zich zou herstellen, in het bijzonder wat betreft het biotoop van de muurhagedis. In verband met de beschikbare tijd inventariseerden wij ongeveer de helft van het terrein, doch kregen toch een globale indruk van wat er zich bevindt. Wij vonden behalve de kruidachtige gewassen ± 15 soorten bomen en struiken op de N.O.-rand bovenop de muren, meest

Iepen: als wortelopslag, hakhout of boom, en veel Boswilgen. Verder 1 ex. Kamperfoelie, plaatselijk Klimop en overal veel Bramen. De begroeiing van de open veldjes en ook de onderlinge delen van de grachten rondom het losstaande bastion Dumoulin verschilde nogal eens, niet alleen vanwege de ligging: nat, beschut, warm, veel of weinig schaduw, doch ook door de „verstoorde” grondsoorten. Kalkplanten (o.a. Kleine pimpinel, Wilde reseda) naast planten van arme grond. Ook 6 beschermde soorten, waaronder Aardaker en Veldsalie. De meeste van deze bijna 150 soorten bloeiende planten waren overvloedig vertegenwoordigd. De rijke begroeiing in het hele gebied is m.i. mede te danken aan het feit, dat er geen cement gebruikt is bij het bouwen van de „Werken”. Bij herstelwerkzaamheden zou dit cement weleens funeste gevolgen kunnen voortbrengen voor flora en fauna!

De planten in de grachten kwamen twee maanden te laat op, bleven klein, bloeiden iel, maar in september was de grond weer geheel bedekt, al waren de soorten gedund.

Met de muren is het slechter gesteld. Na de egalisatie konden over de nu vlakke grachtbodem allerlei voortuigen bij de muren gebracht worden. De mortel tussen de stenen kan gemakkelijk uitgekrabd worden, wat dan ook ijverig gedaan wordt door lieden die geen notie hebben van wat ze bederven. Duizenden kostbare veldbrandstenen zijn op die manier reeds verdwenen en daarmee verdween, zeer tot onze spijt, de begroeiing tussen de stenen van de muren, die de tientallen meters lange grachtwanden een vriendelijker aanzicht gaven.

Met de restauratie is nog geen aanvang gemaakt, het grootste deel van de contenten ontbreekt. En de afbraak gaat voort....”, aldus mevrouw Coolsma.

Thans laten wij de heer Elzenga aan het woord.

„Ook qua fauna verdient het gebied bijzondere ver-

melding. Sinds jaren her werd Maastricht in wetenschappelijke verhandelingen, inventarisatierapporten e.d. genoemd als vindplaats van de muurhagedis in Nederland. In de afgelopen decennia bleef Maastricht als enige vindplaats in Nederland van de muurhagedis over, terwijl recente waarnemingen lijken te bevestigen dat als enige nog geschikte biotoop in deze gemeente de Bossche Fronten overgebleven zijn. Vermeldenswaard daarbij is, dat de Maastrichtse populatie van deze soort enigszins blijkt af te wijken van die uit andere delen van Europa (Dr. P.J.H. van Bree, *Natuurhistorisch Maandblad*, 47e jaargang nr. 1/2).

De muurhagedis heeft als schuilgelegenheid de spleten, voegen en gaten van de oude vestingsmuren broodnodig als onmisbaar element van zijn biotoop; daarnaast moeten de dieren kunnen zonnen, beschut

worden door planten - waaraan het voedsel, in de vorm van insecten, ook verbonden is -, terwijl rust absoluut vereist is. Hoge eisen, die dan ook gelden voor in Nederland uiterst zeldzame dieren in een zeer bijzondere omgeving.

Inventarisatie van fauna werd ook uitgevoerd ten aanzien van insecten; van de orde der Tweevleugeligen (muggen en vliegen) werden talloze soorten aangetroffen, waaronder echter zeven soorten die in Nederland kunnen worden aangemerkt als zeldzaam tot uiterst zeldzaam. Bijen, wespen en hommels werden in tientallen soorten aangetoond, waarbij diverse soorten het predikaat zeldzaam en uiterst zeldzaam kregen. Tenslotte valt te vermelden, dat bij de inventarisatie van vogels enkele tientallen soorten konden worden aangemerkt als verbonden aan het gebied.

DUIZEND - EN MILJOENPOTEN (CHILOPODA EN DIPLOPODA) UIT ZUID-LIMBURG

I

door C.A.W. JEEKEL

Abstract. - A review is given of the species of Chilopoda and Diplopoda recorded from the southern part of the Dutch province of Limburg. Of 39 centipedes and 46 millipedes known to occur in the Netherlands 27 and 32 respectively have been reported from this part of the province. The diplopods *Microchordeuma voigti* Verhoeff and *Leptoiulus kervillei* (Brölemann) are new to the Dutch fauna.

In addition a list of chilopods and diplopods collected in the marlquarries of southern Limburg during the winters of 1960 to 1968 is given.

Bij de bespreking van de duizend- en miljoenpoten verzameld tijdens een tweetal excursies naar Noord-Brabant en de noordelijke helft van de provincie Limburg (Jeekel, 1971) gaf ik reeds terloops de toen bekende verspreiding van de soorten van beide groepen in Zuid-Limburg aan. Deze gegevens waren voornamelijk ontleend aan de collectie van het Zoölogisch Museum te Amsterdam, en vooral aan vangsten gedaan tijdens een verblijf van een week in Geulhem gedurende het voorjaar van 1948

(voor de miljoenpoten reeds verwerkt in de K.N.N.V.-tabel (Jeekel, 1953)), alsmede aan de spaarzame opgaven uit de literatuur. Sindsdien werd een grote hoeveelheid materiaal gedetermineerd afkomstig uit de collectie van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden, betrekking hebbende op een zeer intensieve inventarisatie van de Sint-Pietersberg (1949 - 1951) en bemonstering van het gebied tussen Maas en Geul.

Bij al deze verzamelactiviteiten bleef het gebied ten oosten en noorden van de Geul tot voor kort nog slechts sporadisch of in het geheel niet onderzocht. In deze duidelijk lacune werd onlangs op zeer efficiënte wijze voorzien toen Dr. Fer Willemsse, Eygelshoven, mij verraste met een grote collectie duizenden miljoenpoten van tal van vindplaatsen in Zuid-Limburg welke hij voornamelijk in het voorjaar van 1975 samen met zijn zoon Luuk had bijeengebracht.